2.5.2022

Lakivaliokunnalle

Asia: VNS 1/2022 vp Ajankohtaisselonteko turvallisuusympäristön muutoksesta

Tuomioistuinvirasto on ollut kuultavana valiokunnan kokouksessa 29.4.2022. Kuulemisessa on käsitelty sotarikosten käsittelyä laajemmin kuin Tuomioistuinviraston ennen kuulemista valiokunnalle toimittamassa kirjallisessa lausumassa. Valiokunta on pyytänyt kuultavia toimittamaan täydentävät lausumat sotarikosten käsittelyyn liittyvistä kysymyksistä.

Sotarikosten käsittelyn vaihtoehdoista

Kansainvälinen rikostuomioistuin (ICC) on 2.3.2022 aloittanut tutkinnan Ukrainassa tapahtuneiksi väitetyistä sotarikoksista ja rikoksista ihmisyyttä vastaan. Tutkinta koskee tapahtumia 21.11.2013 alkaen. On ilmeistä, että tutkinnan kohteena tulee olemaan suuri määrä epäiltyjä rikoksia ja rikoksesta epäiltyjä henkilöitä. Tähän viittaavat Venäjän valtaamilta alueilta raportoidut havainnot, Venäjän helmikuussa 2022 aloittaman hyökkäyksen laaja mittakaava sekä tutkittavana olevan ajanjakson pituus.

ICC:n voimavarat ovat varsin rajalliset ja on epätodennäköistä, että se pystyisi parhaassakaan tapauksessa käsittelemään kaikkia epäiltyjä rikoksia. Muun muassa Euroopan unioni on jo ilmoittanut tukevansa ICC:n aloittamaa tutkintaa, mutta siitä huolimatta on ilmeistä, että ICC on pakotettu keskittämään resurssejaan vain osaan epäillyistä rikoksista. Aiempien kokemusten perusteella on todennäköistä, että ICC tulee keskittymään erityisesti sotilasjohdon toimintaan.

Yhdistyneiden kansakuntien turvallisuusneuvosto on päätöksillään aiemmin perustanut erityistuomioistuimia käsittelemään tiettyjä tapahtumia. Tämä ratkaisu vaikuttaa nyt epätodennäköiseltä, koska Venäjä neuvoston pysyvänä jäsenenä pystyy estämään tällaisen päätöksen.

Edellä kerrotuista syistä on ilmeistä, että merkittävä osa Ukrainassa tapahtuneista epäillyistä sotarikoksista tulee kansallisten tuomioistuinten käsiteltäväksi. Ukrainassa tapahtuneiden rikosten käsittely tapahtuisi luontevimmin ukrainalaisissa tuomioistuimissa. Kansainvälinen yhteisö voisi tukea tätä tarjoamalla tukea asioiden tutkintaan ja käsittelyyn. Aiempien esimerkkien mukaisesti olisi mahdollista myös perustaa riippumaton tutkintamekanismi tai käynnistää EU:n siviilikriisinhallintaoperaatio, joka tukisi Ukrainan viranomaisia asioiden käsittelyssä (vrt. EULEX-operaatio Kosovossa).

Kaikesta huolimatta on mahdollista, että myös suomalaisten tuomioistuinten käsiteltäväksi tulee Ukrainassa tapahtuneeksi epäiltyjä sotarikosasioita. Suomalaisilla tuomioistuimilla on yksittäisiä kokemuksia ulkomailla tapahtuneiksi epäiltyjen sotarikosten käsittelystä. Kokemusten perusteella tällaisten asioiden käsittely vaatii huomattavasti aikaa ja resursseja. Tämä ei tietenkään ole riittävä peruste jättää vakavia rikoksia tutkimatta ja käsittelemättä. On kuitenkin ilmeistä, että tämä ei ole tarkoituksenmukainen eikä tehokas tapa järjestää asioiden käsittelyä. Onkin perusteltua pyrkiä siihen, että Ukrainassa tapahtuneeksi väitettyjen sotarikosten käsittelyyn suomalaisissa tuomioistuimissa turvaudutaan vasta, kun käsittely ukrainalaisissa tai kansainvälisissä tuomioistuimissa ei ole mahdollista.

Johtaja Pasi Kumpula